

International
Orff-Schulwerk Forum
Salzburg

Orff-Schulwerk *International*

Volume 5, Issue 1

ISSN 2791-4763 (Online)

ОЙ ВЕРБОВЕ КОЛЕСО»: ВІД ГУЦУЛЬСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ВЕСНЯНКИ ДО МОДЕЛІ ORFF-SCHULWERK

Viktoriya Kumhyr-Novak

©2026 IOSFS

Published online: June 2026

Full terms and conditions of access and use can be found online at:

www.iosfsjournal.com

ОЙ ВЕРБОВЕ КОЛЕСО»: ВІД ГУЦУЛЬСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ВЕСНЯНКИ ДО МОДЕЛІ ORFF-SCHULWERK

Вікторія Кумгаур-Новак

«Елементарна музика ніколи не існує сама по собі, а утворює єдність із рухом, танцем і мовленням» (Карл Орф)

Вступ. Одним із ключових принципів Orff-Schulwerk є його зв'язок із локальними музичними традиціями. У кожній країні педагогічна система Карла Орфа набуває власного звучання через національний фольклор, у якому зберігаються природні форми елементарного музикування – єдність руху, ритму, мовлення та колективної дії. В українській традиції особливо цінними в цьому контексті є дитячий фольклор та веснянки. В обох жанрах музика не існує окремо від руху: спів нерозривно пов'язаний із грою, жестом, кроком, танцем і рухом по колу. За свідченнями носіїв традиції, веснянка без руху перестає бути обрядовою дією й перетворюється лише на пісню. Таким чином, рух є не додатковим елементом, а основою музичного переживання.

Подібні ідеї знаходимо і в українській музично-педагогічній традиції. Уже в період Київської Русі спів, розвиток ритму та колективне музикування були важливою частиною освіти. Микола Лисенко одним із перших українських композиторів і педагогів системно звернувся до дитячого музичного виховання. Микола Леонтович у своїй «Нотній грамоті»²¹ наголошував на першочерговості ритму та значенні колективного музикування. Василь Верховинець²² – якого нерідко

²¹ Микола Леонтович – композитор, автор всесвітньо відомого «Щедрика», а також глибокий педагог-методист. У праці «Нотна грамота» (1919) він обґрунтовував пріоритет ритму як основи музичного мислення, звертався до ідей евритміки Ж. Далькроза, поєднував музичне навчання з рухом, колективним музикуванням, імпровізацією та образно-асоціативним мисленням (зокрема через авторську семикольорову модель звукоряду). Підручник існував у рукописі та готувався до друку. Однак, після вбивства Миколи Леонтовича радянською владою у 1921 році, придушення Української Народної Республіки та передчасної смерті Стеценка (який взяв на себе обов'язок видати працю свого друга) – та і не був виданий у 1920-х роках і зберігся лише фрагментарно. Сформульована ним педагогічна система демонструє типологічну спорідненість із принципами Орф-Шульверк. Нині, сучасне українське музикознавство активно переосмислює творчість Леонтовича й публікує оновлені дослідження його спадщини як композитора і педагога [1, 6, 11].

²² Василь Верховинець – ключова постать української музично-педагогічної та хореографічної культури першої половини ХХ ст. Композитор, диригент, етнограф і перший теоретик українського народного танцю. У праці «Весняночка» (1923) він осмислює гру як природну форму дитячого буття, що поєднує рух, спів і соціальну взаємодію; ритм виступає об'єднуючим чинником колективної творчої дії, а коло – центральною організаційною формою, яка забезпечує переживання спільного музично-рухового досвіду. Педагог наполягає на свободі тілесно-емоційного самовираження та враховує вікові особливості дітей, що детально показано в праці.

Як і Микола Леонтович, Верховинець став жертвою радянських репресій (розстріляний у 1938 р., реабілітований посмертно). У сукупності їхні педагогічні системи засвідчують формування в Україні ранньої моделі елементарного музичного виховання, що історично й концептуально наближається до Орф-Шульверк [2, 3, 11].

називають «українським Орфом» – у праці «Весняночка» (1923) поєднав спів, рух і гру майже одночасно з формуванням ідей Orff-Schulwerk у Європі.

Таким чином, зв'язок між українською музично-педагогічною традицією та Orff-Schulwerk не обмежується лише методичними паралелями. Обидва підходи ґрунтуються на глибшому розумінні музики як тілесного, колективного й творчого процесу, укоріненого в народній культурі.

Метою статті є дослідження цих паралелей на прикладі гуцульської веснянки «Ой вербове колесо» із селища Ясіня (Закарпатська область, Україна), розглядаючи її одночасно як приклад автентичної народної виконавської практики та як модель для адаптації в орф-класі.

Дитячий фольклор і веснянки: спільна основа.

У контексті Orff-підходу особливу цінність мають ті жанри фольклору, які зберігають елементарні форми музикування: єдність ритму, руху, мовлення та колективної взаємодії. В українській народній традиції такими є дитячі пісні та веснянки. Вони мають низку спільних рис:

- обов'язковий зв'язок із рухом (жест, крок, танець, гра);
- просту мелодичну структуру в обмеженому діапазоні;
- чітку метричну пульсацію;
 - повторність і варіантність;
 - тісний зв'язок із мовними інтонаціями;
 - колективний спосіб виконання.

Як зазначав Бела Барток, багато дитячих народних мелодій організовані в межах «чотирьох кроків», що свідчить про природний зв'язок музичного ритму з тілесним рухом. Подібний принцип діє і у веснянках, де музика буквально втілюється через рух.

Ці жанри зберігають одні з найдавніших форм колективного музикування в українській культурі, де музика існує не як ізольований мистецький об'єкт, а як спільний соціальний та обрядовий досвід.

«Рух не є доповненням до музикування; він є одним із його витоків».
(Барбара Газельбах)

Веснянки як обрядова дія

Веснянки – це давні українські обрядові пісні, пов'язані з приходом весни, пробудженням природи та початком польових робіт. Історично вони виконували не лише художню, але символічну та магічну функцію: через спів, рух і колективну взаємодію люди «закликали» весну та оновлення світу.

Жанр виник ще в дохристиянські часи й зберігся під різними регіональними назвами: «веснянки» (центральна Україна), «гаївки», «гагілки» (Галичина), «маївки», «великодні ігрові» (Закарпаття). Однак в науковій літературі він уніфікований терміном «веснянки».

На Закарпатті в 1920 –1930 -х роках весняні обрядові ігри були важливою частиною святкування Великодня. Після вечірньої служби молодь збиралася біля священних місць – річки, у гаях, на цвинтарі або біля церкви та виконувала великодні ігрові веснянки аж до заходу сонця та їхнє виконання мало надзвичайно важливу функцію: не тільки задля розваги! Спів, що нерозривно був пов'язаний з рухом – пришвидшував прихід весни та тепла. Власне, в кожному куточку Закарпаття існувала своя веснянка, якою було прийнято розпочинати Великодні ігри. Дане дослідження присвячене ігровій веснянці закарпатської Гуцульщини. Тож, в селі Ясіня традиційно починалися з гри “Ой вербове колесо. Вербa символізує перше весняне пробудження, адже це одне з перших дерев, що зацвітає після зими. Колесо водночас є символом сонця, циклічного оновлення природи та оберегову (захисну) функцію.

Етнографічна реконструкція, на яку посилається ця стаття, зберігає кілька важливих музичних і перформативних елементів. Гра відкривається інструментальним вступом на дрімбі з остинатним ритмом-оберегом, який як наскрізна лінія пронизує всю дію. Згодом цей ритм переходить на наступний рівень – у бодіперкусію виконавців (плескання в долоні). Танцювальні рухи у колі доповнюються похитуванням голови, що дублює остинатний ритмічний малюнок. Музичну тканину збагачує дует скрипок: одна тримає бурдонну квінту, інша виконує мелодичні переплетення, а загальна форма будується на чергуванні вокальних та інструментальних розділів.

Реконструкція демонструє ключову рису традиційних веснянок : пісня, рух, ритм й інструментальне виконання діють як єдина колективна дія, а не як окремі художні категорії. Цей принцип виразно перегукується з орф-підходом.

Oy Verbove Koleso
hutsul veesnyanka (spring ritual song)

Yasinia village,
Zakarpattia region,
Ukraine

Allegretto

Violin/Xylophone

Jaw harp (Drymba) / Vargan

Hand clap

Voice

Violin/recorder

Xyl.

Jaw harp

Hd. Clp.

Vo.

Vln./rec.

2

Xyl.

Jaw harp

Hd. Clp.

Vo.

Oy ver bo ve ko le so

Традиційна ігрова структура веснянки “Ой вербове колесо”

Згідно з описами, зафіксованими в закарпатських фольклорних джерелах Володимира Гошовського й пізніше перевиданими Вірою Мадяр - Новак, гра починалася з того, що учасники ставали в коло навколо вербових гілок, покладених на землю. Рух по колу символізував сонце, циклічне весняне оновлення, оберегову функцію та включав: кроки, м'яке похитування корпусу, синхронні ритмічні жести. У деяких локальних варіантах виконавці поступово прискорювали темп, посилюючи колективну емоційну енергію гри. Реконструкція, створена студентами Ужгородського фахового музичного коледжу ім. Д. Є. Задора, зберігає структурні принципи та показує, як ритм, рух і колективна взаємодія функціонують у межах традиції (див. відео QR 1).

Ой вербове колесо: <https://youtu.be/k9h4ppZPr2U?si=VVrYe3EDD7ZECwEB>

“Ой вербове колесо” як модель для орф - орієнтованої практики

Гуцульська веснянка “Ой вербове колесо” є прикладом синкретичної музичної форми, яка добре адаптується до орф-педагогіки. Її основні музичні характеристики:

- мелодія в межах пентахордового діапазону;
- повторювана строфічна структура;
- ритмічна організація тісно пов'язана з рухом;
- колективна виконання.

В народній традиції спів веснянки «Ой вербове колесо» поєднується з ритмізованими кроками, рухом по колу; ритмічною координацією, колективною взаємодією та інструментальним супроводом. Найважливішим серед них є спів + рух. Без руху веснянка втрачає свій сенс. Синтез співу з рухом слугує визначальною ознакою обрядової весняної музики.

Адаптація веснянки в орф-класі. Процес адаптації не має на меті спростити або замінити традиційну версію. Навпаки, він прагне зберегти структурні принципи народної моделі та перенести їх у сучасний освітній контекст, доступний дітям та інструментарію Orff-Schulwerk. Одним із найважливіших принципів такої адаптації є збереження багатозвучності традиційного виконання.

Інструментальна адаптація. У класній практиці бурдон дрибми може бути перенесений на:

- boomwhackers;
- бурдонні патерни на ксилофоні чи металофоні;
- вокальний бурдон.

Скрипкова мелодія може виконуватися на блокфлейті. Така адаптація залишається близькою до автентичної української інструментальної традиції, де скрипка й сопілка часто співіснують або чергуються в ансамблевій грі.

Ритм-оберіг із реконструкції може виконуватися через:

- body percussion;
- крокові ритмічні формули;
- плескання-остинато;
- дерев'яні ідіофони (зокрема гри на трискоталі).

Це дозволяє дітям спочатку тілесно засвоїти ритм, а вже потім переходити до мелодичного матеріалу.

Методичні рекомендації для роботи в класі. Адаптація «Ой вербове колесо» в орф-класі може розвиватися поступово – від тілесного переживання ритму до колективного ансамблевого виконання.

Пропонована послідовність роботи:

1. *Пульс і рух.*

Спочатку діти засвоюють пульсацію через крокування по колу. Учитель може вводити:

- різні варіанти ходьби;
- зміни напрямку руху;

- погойдування корпусу;
- синхронізований груповий рух.

Метою є формування спільного тілесного відчуття ритму ще до початку співу.

2. *Body percussion і ритмічне остинато.* Після засвоєння руху діти додають:
 - плескання в долоні;
 - притупування;
 - body percussion;
 - ритмізовані мовні формули.

Ритм-оберіг із традиційної реконструкції може функціонувати як повторюваний остинатний шар.

3. *Ритмізація тексту.*

Вивчається текст веснянки: «Ой вербове колесо, колесо...». Спочатку слова промовляються без співу, але з дотримання ритмічного малюнку мелодії. Далі на текст нашаровується ритм-оберег. Це допомагає дітям плавно поєднати мовну інтонацію з музичною пульсацією.

4. *Вивчення мелодії.*

Мелодія вводиться поступово. Спочатку – вокально; далі – з супроводом блокфлейти чи скрипки; пізніше – у поєднанні з рухом та остинато. Завдяки обмеженому пентахордовому діапазону й повторній мелодичній будові періоду мелодія є доступною навіть для молодших дітей.

5. *Нашарування та імпровізація*

Поступово можуть додаватися нові музичні шари:

- бурдон на boomwhackers;
- ксилофонний бурдон;
- вокальний дрон;
- імпровізація на блокфлейті;
- рухова імпровізація.

Такий процес відображає один із ключових принципів Orff-Schulwerk – колективне творення через багатшарове елементарне музикування.

6. Рефлексія

На завершальному етапі діти можуть обговорювати: як рух вплинув на спів; як ритм відчувався тілесно, як колективне музикування змінювало атмосферу заняття.

Сучасна педагогічна практика

Сьогодні «Ой вербове колесо» є однією з улюблених веснянок серед учнів класу сольфеджіо Музичної студії Ужгородського музичного фахового коледжу імені Д. Є. Задора, що функціонує в межах педагогічної практики студентів коледжу.

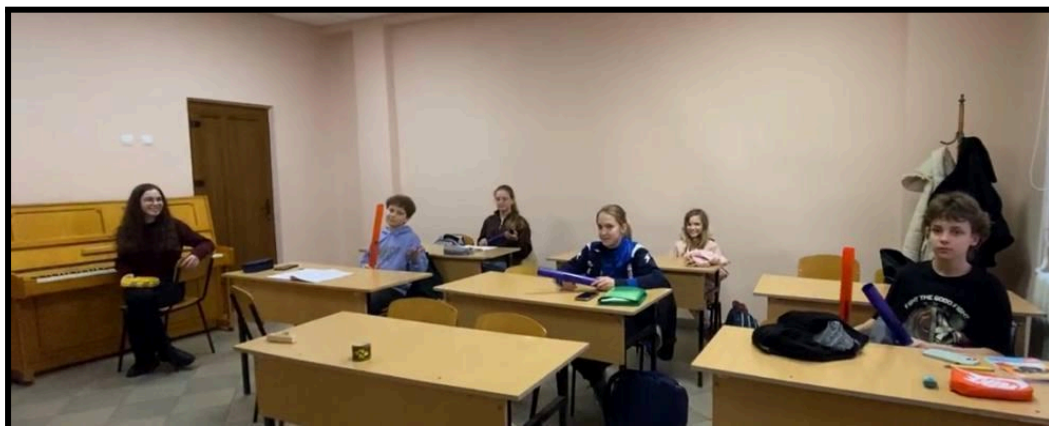
Поряд із етнографічною реконструкцією, до статті додаються три відеоприкладі, які демонструють різні підходи до адаптації веснянки в орф-орієнтованому освітньому середовищі.

1. Рух, притупування та супровід скрипки. Перше відео найближче відтворює традиційну модель. Діти рухаються по колу, виконуючи ритмічне притупування на основі ритму-оберегу та співаючи веснянку під супровід скрипки. Така версія зберігає тісний зв'язок між пульсом, тілесним рухом і колективним співом, характерний для автентичної виконавської практики.

Оу Verbove koleso: https://youtu.be/f1LykDRUS2c?si=KQcFWht1GNGg_cl

2. Бурдон на boomwhackers та вокальні нашарування. У другій адаптації традиційна бурдонна квінта переноситься на boomwhackers, на яких грають діти. Замість інструментальних програвів між куплетами вводяться низхідні вокальні фрази на основі гуцульського ладу. Основна мелодія «Ой верbove колесо» також виконується вокально, створюючи багат шарову вокальну фактуру, що спирається на народний матеріал і водночас є доступною для роботи в орф-класі.

Oy Verbove koleso boomwhackers: <https://youtu.be/gTG85aW6lmk?si=yq0zuoZqxTrrk8wH>

3. Поліритмічна партитура та бурдонна речитація. Третій приклад досліджує колективну ритмічну фактуру та ансамблеве нашарування. Студенти одночасно виконують різні ритмічні патерни, створюючи поліфонічну та поліритмічну структуру в поєднанні з бурдонною речитацією. Попри експериментальний характер, ця адаптація демонструє, як традиційний фольклорний матеріал може ставати основою для колективної імпровізації та елементарної композиції.
- 4.

Polyrhythmic Verbove koleso: <https://youtu.be/d1lt0drcJBI?si=IYFgKVudSo9gbTSg>

Усі три приклади демонструють, що веснянка може функціонувати не лише як архівний фольклорний матеріал, а і як жива педагогічна практика, здатна розвивати ритм, слух, координацію руху, ансамблеве мислення та колективну творчість.

Етнографічна реконструкція як міст між традиціями та сучасною педагогікою. Реконструкція, створена студентами Ужгородського музичного фахового коледжу імені Д. Є. Задора під керівництвом Віри Мадяр-Новак, має не лише етнографічне, а й педагогічне значення. Особливо важливо, що сама реконструкція виникла в освітньому середовищі, де студенти взаємодіяли з локальним фольклором тілесно, колективно й перформативно, а не лише аналітично чи теоретично. Сьогодні, коли багато обрядових традицій зберігаються переважно через архіви та освітні ініціативи, подібні реконструкції стають формою культурної пам'яті та міжпоколінневої тяглості. Використання архівних і реконструйованих матеріалів в орф-педагогіці створює міст між збереженням традиції та сучасною творчою музичною освітою.

«Корені музики знаходяться в ритмі та русі» (Карл Орф).

Висновки. «Ой вербове колесо» демонструє, що український обрядовий фольклор може функціонувати одночасно як:

- етнографічне джерело;
- виконавська традиція;
- педагогічна модель;
- основа для елементарного музикування.

Поєднання руху, ритму, бурдонної фактури, колективного співу та інструментальної гнучкості природно співвідноситься з принципами Orff-Schulwerk. Замість того, щоб розглядати народну музику як музейний експонат, орф-підхід дозволяє народній традиції залишатися живим, тілесним і творчим процесом. Через рух, імпровізацію та колективну взаємодію діти сприймають фольклор не як музейну спадщину, а як активний спільний досвід.

У цьому сенсі веснянка стає не лише піснею про весняне оновлення, а й моделлю оновлення зв'язків між традицією, освітою та колективним музикуванням.

Використані джерела:

Васильєва О. В., Мартиненко І. І. Музично-педагогічна спадщина Миколи Леонтовича в контексті розвитку сучасної системи освіти України // *Art and Education*. 2023. Т. 4, № 1. DOI: 10.34142/27091805.2023.4.01.04.

Верховинець В. Теорія українського народного танцю. 5-те вид., доп. Київ : Музична Україна, 1990. 150 с.

Верховинець В. Весняночка: ігри з піснями для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. 5-те вид. Київ : Музична Україна, 1979. 346 с. (Першодрук 1923).

Гошовський В. Українські пісні Закарпаття. Перекл. з рос. Р. Пасічник та В. Пасічника. Львів : ЛННБ ім. В. Стефаніка НАН України, 2003. 448с.

Завалко К. В., Фір С. В. Основи орф-педагогіки : навчально-методичний посібник / за заг. ред. К. В. Завалко. Чернігів : ПАТ «ПВК "Десна"», 2018. 162 с.

Леонтович М. Матеріали до методики навчання співу в початковій школі; Деякі методичні вказівки щодо організації співу з листа у народних хорах // Іванова В. (упоряд.). Микола Леонтович: Спогади. Листи. Матеріали. Київ, 1982. С. 168–178.

Мадяр - Новак В. Збірник закарпатських народних пісень для шкіл естетичного виховання та загальноосвітніх шкіл. Ужгород, 1999. Ч. 2.

Мадяр - Новак В. Музична фольклористика Закарпаття: етапи, постаті, здобутки (кінець XVII – середина XX ст.). – дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Львівська національна музична академія імені М.В.Лисенка, 2021. 371 с.

Мадяр - Новак В. Регіональний музичний фольклор /додаток до державної програми з музики/ для учнів 4-8 класів загальноосвітніх шкіл Закарпатської області. Ужгород, 1999. 30 с. Затверджено Міністерством освіти і науки України (Протокол №5/6- 19 від 27 квітня 2001 року).

Орф-педагогіка: сучасні виміри реалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (17–18 лютого 2018 р.) / упоряд. К. В. Завалко ; ГО «Орф Асоціація України». Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2018. 62 с. УДК 37.016:78(075.8).

- Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти. Київ : Академія, 2016. С. 17–56.
- Brandon J., Greene B., Grimsby R., Knapp C. B., Tranberg C. *First Steps in Music with Orff Schulwerk: Sing, Say, Dance, Play*. Chicago : GIA Publications, 2017. 176 p. ISBN 978-1622772322.
- Connors, A. F. (2004) *101 Rhythm Instrument Activities for Young Children*. Beltsville, MD : Gryphon House, 128 p. ISBN 978-0876592908.
- Freeze J. *Discovering Orff: a curriculum for music teachers* / J. Frazee, K. Kreuter. Mainz ; New York : Schott, 1987. 224 p. ISBN 0930448995.
- Goodkin D. *Play, Sing & Dance: An Introduction to Orff Schulwerk*. Mainz ; New York : Schott Music, 2002. viii, 200 p. ISBN 978-1-902455-07-5.
- Harding J. *From Wibbleton to Wobbleton: adventures with the elements of music and movement*. San Francisco : Pentatonic Press, 2013. 196 p. ISBN 9780977371259.
- Haselbach B. *Movement and dance in Orff-Schulwerk at the Orff Institute and further afield // Proceedings of the Symposium “50 Years Orff-Institute”*. Salzburg : Orff-Institut, 2011.
- Orff, C., & Keetman, G. (1950–1954). *Orff-Schulwerk: Musik für Kinder (Vols. 1–2)*. Mainz: Schott Music
- Zakkai, J. D. (1997). *Dance as a way of knowing: Strategies for teaching and learning* (Strategies for Teaching and Learning series). Portland, OR: Stenhouse Publishers. 152 pp. ISBN 9781571100641.

Вікторія Кумгир-Новак — українська етномузикологиня, педагогиня та фасилітаторка методу Sounds of Change, що працює в Ужгороді. Вона викладає в Ужгородському музичному фаховому коледжі імені Д. Є. Задора музично-теоретичні дисципліни, зокрема «Педагогічну практику сольфеджіо та музичної літератури» для студентів відділення «Теорія музики».

Курс «Педагогічна практика» реалізується на базі навчальної музичної студії, де займаються діти віком від 5 до 18 років. Після початку повномасштабного вторгнення значну частину учнів складають діти з травматичним досвідом війни.

Її діяльність поєднує музичну педагогіку, етномузикологію, елементи музичної терапії та інклюзивні освітні підходи.